

CATALUNYA SOTA LA DICTADURA

ARTUR PERUCHO I BADIA

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Índex

Introducció.....	5
Críteris d'edició.....	37
Pròleg.....	43
I. El cop d'Estat.....	49
II. Els catalanistes davant la dictadura.....	77
III. Substitució i dissolució de la Mancomunitat.....	103
IV. El "cas" de la Universitat Nova de Barcelona.....	109
V. Persecució de la llengua catalana.....	131
VI. L'agressió contra el Col·legi d'Advocats.....	155
VII. La política internacional.....	173
VIII. El plet català a la SdN i als Congreseqs de Minories Nacionals.....	211
IX. El plet català davant l'Assemblea Nacional Consultiva	237
X. L'ordre públic.....	255
XI. La dictadura és un mal negoci.....	305
Bibliografia citada.....	319

Críteris d'edició

Noranta anys després de la primera i fins ara única edició de *Catalunya sota la dictadura*, constatem que és un llibre ben escrit. Perucho escrivia bé i, de fet, coneixia i admirava l'obra de Fabra, com es dedueix tant de la seua correspondència com dels seus articles.

No obstant això, he modificat alguns elements del text original. En primer lloc la puntuació, ja que, per exemple, hi havia enumeracions de noms propis separats per punt i coma quan s'hi adiu una coma, o bé perquè és convenient posar una coma abans d'introduir un període explicatiu, com també darrere del pronom relatiu, i no davant: «...el director del *Journal de Genève* que, com tothom sap, és un dels periòdics d'Europa...»

La segona rectificació general afecta l'ús de majúscules inicials de paraula, de les quals el text anava ple. N'he esmenat l'ús d'acord amb els criteris actuals i he posat en minúscula els noms comuns: democràcia, dictadura, escola, facultat, hospital, institut, universitat, etc., així com les denominacions de càrrecs: ambaixador, bibliotecari, bisbe, capità general, conseller, degà, diputat, governador civil, jutge militar, ministre, president, etc., i de títols: baró, comte, cardenal, duc, lord, rei, etc.

També he posat en minúscula les denominacions d'institucions o de documents quan s'utilitzen com a noms comuns: actes, ajuntament, ambaixada, beneficència, concordat, consolat, corporació, diputació, estatut, gabinet, govern, junta, ministeri, monarquia, municipi, nació, poder, protocol, província, tractats, tribunal, etc., així com aquelles paraules que l'autor usava emfàticament: civilització, destí, història, pàtria, pau, progrés.

En canvi, he deixat o he posat en majúscula inicial els noms propis expressats plenament o referencialment: Afers Estrangers, Assemblea de la Societat de Nacions, Audiència Territorial, Capitania General, Col·legi d'Advocats de Barcelona, Consell d'Instrucció Pública, Consell Permanent, Declaració dels Diputats de la Mancomunitat de Catalunya, Directori, Exèrcit, Gran Guerra, Junta de Govern, Marxa Reial, Poder Judicial, Sometent, Triple Aliança, Universitat Nova, etc.

Pel que fa a l'ús del guionet en els mots compostos i prefixats, m'ha semblat que si modificava la forma com figuren en el text, podria desvirtuar la percepció que es tracta d'una obra d'una època en què aquestes paraules no s'escriuen com en l'actualitat i, per tant, els he deixat com figuren en l'original: ex-diputat, ex-governador, ex-ministre, ex-president, ex-senadors, sots-secretari, vice-gerent, vice-president, franco-espanyol, hispano-americanisme, ibero-americanisme, italo-espanyol, etc.

He normalitzat l'escriptura dels numerals, tant en català com en castellà. I he substituït les sigles S. D. N. (Societat de Nacions) per l'abreviatura «SdN» perquè apareixien moltes vegades i ho trobava redundat i he posat en redona, en comptes de cursiva, el tractament 'don', 'donya'.

He corregit les realitzacions tipogràfiques errònies: Àlaba ('Álava'), annexionar-se, annexos ('anexionar-se', 'anexos'), reclusió ('reclusió'), destrossaven ('destroçaven'), romanços ('romansos'), l'acte de processament ('l'acte'), així com els pocs castellanismes que figuren en l'original: allau ('avalanxa'), confiscat ('incautat'), accions alliberades ('llibrades'), mercats borsaris ('borsàtils'), tancs ('tanques'), catàstrofe financera ('financiera').

He corregit els dos casos en què figura la desusada conjunció concessiva 'enc que' per 'encara que' («cal publicar totes les dades que es coneixen, enc que sols sigui per demostrar...») així com les dues ocurrències de 'recó' (per la forma general 'racó'), i he aglutinat la forma adverbial 'nogensmenys', els components de la qual figuren separats. També he corregit les dues vegades que s'usa el nom 'nombre' en compte de l'apropiat 'número': «A Madrid aparegueren uns quants nombres d'una publicació molt càustica». Així mateix, he rectificat els cognoms que l'autor havia esmenat aleatòriament, escrivint-los com consten arreu: Trias ('Tries'), Taberner ('Taverner'), Bordas ('Bordes'), Elias ('Elies'), etc. Però, tal com figuren en l'original, no he tocat les adaptacions

que l'autor fa dels noms de persones que originalment són en castellà, encara que fins i tot es tracte només d'un canvi d'accentuació: 'Blasco Ibàñez', 'Sánchez Guerra', així com les adaptacions de noms propis de persones: *Eduard* Ortega i Gasset ('Eduardo'), *Feliu* Azzati ('Félix'), *Joaquim* Costa (Joaquín).

Com a curiositat de l'assimilació de Perucho al parlar barceloní, es dona el cas que quan cita una frase del seu amic alacantí Carles Esplà imita la neutralització de la *e* de la síl·laba àtona fins al punt que, en compte d'escriure «vine» escriu «vina»: «*Vina* aquest vespre, a les onze, al café Napolitain.» També l'he corregida, així com els adverbis darrere i endarrere ('darrera' i 'endarrera').

No he modificat els pocs casos en què el complement directe s'introdueix amb la preposició *a*: «He d'assabentar *al* lector», «La Direcció General telegrafia en aquest sentit *als* delegats provincials», «s'assabenta *als* qui presideixin o governin associacions», «La qual cosa no privava *al* senyor Calvo Sotelo...».

En uns pocs llocs he afegit l'element d'enllaç que m'ha semblat necessari: «l'ideal de pau universal que ens uneix [a] tots», «No sé què s'ha fet [d]el capità Martínez de Aragón»; «El que sí [que] cal recordar és que foren designats delegats...». En altres, l'he suprimit: «L'actitud del Consell decidí [a] adherir-se a la protesta...»

He mantingut els pocs dobles que figuren en el text: «l'esperit de Catalunya, del qual se'ns havia fet *depositaris*», «Aquest sagrat *dipòsit*, que tothora hem servat amb el més gran orgull...». I «d'ençà que aquest *començà de* funcionar en la monopolització del petroli», «*començà a* prescindir d'una gran part del personal...».

També he mantingut l'indefinit femení 'tota' davant un topònim considerat igualment femení («els ajuntaments de *tota* Espanya»), així com l'accent agut sobre el nom propi «Lenín», ja que en l'època, potser per influència de l'adaptació al francès ('Lenine') devia considerar-se oxíton. He mantingut l'accentuació que, a la manera oriental, es fa en l'original.

No he corregit tampoc dues paraules que m'han resultat estranyes. La primera és 'comblades', en el sentit d'acumulades'. A pesar que el verb 'acomblar' no figura en cap diccionari, n'hem trobat algun testimoni: «Allavors *acomblava* forces per a recobrar-se i de sobte, es sacsava el jou, santament indignat en les

guerres de la Unió...».¹⁰ El segon cas: «...tota Catalunya, ab l'horrorós siti que sufrí durant la heróica defensa dels seus drets, furs y llibertats contra las *acombladas* forças de França y Espanya...» i «Adèu, Gertrudis: com te deya en una de las anteriors, salta y brinca y juga, pera *acomblar* quantas forças físicas pugas...»¹¹

La segona és l'ús del nom 'iambe' en comptes de l'adjectiu 'iàmbrica' referit a un determinat vers de Carducci que Gabriel Alomar cita en una carta: «El patriotisme no consisteix en paraules afalagadores i vàcues; sinó (...) en *el iambe imprecació* de Carducci...»

Finalment he d'advertir que, a causa de la llunyania de l'actualitat d'un text publicat el 1930, he considerat procedent anotar tot allò que m'ha semblat oportú per tal de contextualitzar el discurs de l'autor i facilitar la comprensió del lector contemporani. Així, he distingit les notes de Perucho de les meves amb la indicació habitual (N. de l'a.).

En general, en la informació personal que facilito en les notes biogràfiques, m'he tractat d'ajustar als anys previs a la dictadura i al mateix període dictatorial, sense detallar necessàriament l'evolució posterior que, a partir de la Segona República, van tenir aquestes persones rellevants.

10. F. Blanc i Miró: *Valencia per la llibertat. La visita d'Azaña*, València, 1935, p. 1.

11. Joseph M. Valls y Vicens: *Defensa de la llengua catalana, La Renaixensa*, 1894, p. 101. Dec aquestes observacions al Sr. Emili Sáez Aranda, tècnic de Publicacions de la Unitat de Recursos Lingüísticotècnics de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, el qual considera que deu tractar-se d'un gal·licisme (fr. *comblar* o *acomblar*, del llatí (AC)CUMULARE).

A tots els que han donat
l'exemple de llur dignitat civil
durant els anys d'oprobri.

A. P.

Pròleg

Començo a escriure aquest llibre sense cap intenció pamfletària. No em guia altre desig que el de servir la veritat. Si aquesta veritat és dura o vergonyosa, jo no en tinc la culpa. La meva missió és de contar allò que els altres han fet durant el període dictatorial que ha mantingut la nació espanyola en un indignant esclavatge durant més de sis anys.

No escriuré, però, com si acabés de baixar de la lluna —per a emprar la desafortunada frase del senyor Cambó—;¹² ans bé com

12. Pel febrer de 1929 Perucho obtingué la corresponsalia de París del *Diario de Barcelona* apadrinat per Estelrich, el qual l'havia enviat allà com a promotor del projecte de la *Revue Catalane* i perquè gestionés satisfactòriament tant la traducció com l'edició francesa de *Les Dictatures*, de Cambó. Amb un tal fi, s'entrevistà amb el mecenes en l'Hotel Crillon, a la plaça de la Concorde, almenys en una ocasió, el diumenge 22 de setembre a les 10 del matí. Cambó romangué a París encara durant tot un mes, fins al 24 d'octubre següent. Després de diverses negociacions editorials complicades en què va intervenir Perucho personalment, el llibre de Cambó el va editar Félix Alcan (*Les Dictatures*, 1930).

Entre el senyor Cambó i el jove Perucho existia una distància social considerable i unes diferències ideològiques insuperables. Cambó devia estar perfectament assabentat de qui era aquell jove periodista i quines eren les seves opinions dels dos primers volums del llibre, ple d'elogis, que Pla havia escrit sobre ell (*Cambó. Materials per a una història d'aquests últims anys*; el segon volum ja s'havia publicat l'1 de març de 1930, com consta en la publicitat inserida en *La Veu de Catalunya* d'aquest dia). En el transcurs d'aquella breu entrevista, celebrada el 22 de setembre de 1929 a l'Hotel Crillon, el senyor Cambó entregà a Perucho la versió definitiva de *Les Dictatures* perquè dugués a terme les gestions oportunes, d'acord amb les instruccions que aquest havia rebut d'Estelrich.

Probablement a Cambó no li van complaure les gestions de Perucho i

un home que ha sentit dintre l'ànima el dolor de veure prostituïda la seva pàtria, que ha sofert la fiblada de l'arbitrarietat, que ha vist trepitjades les coses que més estimava, que ha hagut de tolerar per força l'ultratge a la llengua dels seus avantpassats, que ha hagut de presenciar —impotent per a la protesta— el bandidatge administratiu, la disbauxa econòmica, l'assalt al pressupost...

La realitat és tan lamentable i tan amarga, que em sembla un somni.

Recordo, com un fet llunyà, el dia que em va arribar la nova de la sedició.

---

va pretendre apartar-lo d'Estelrich contant-li una maledicència, que aquest traslladà al periodista: «El Sr. Cambó (convé que us ho digui), està disgustat de vós. Diu que, malgrat haver passat vuit dies a París, només us va veure una vegada; que convinguéreu de tornar-vos a veure i que no sapigué més noves de vós, llevat que un dia havíeu telefonat a l'hotel. Com que jo us conec o crec conèixer-vos bé, sé lo que vós valeu, em sap molt de greu que en Cambó s'hagi emportat aquesta mala impressió» (Carta de Joan Estelrich a Artur Perucho: Barcelona, 2-11-1929).

De seguida, Perucho es va afanyar a aclarir aquest malentès: «Durant la setmana que ha passat a París, li he fet tres visites. La primera, és la que ell recorda; a la segona, em digueren que no hi era, i vaig deixar-li un paquet amb dos exemplars (castellà i català) del seu llibre, que m'havia donat per a ensenyar-los a Alcan; i la tercera, em digué l'Enrique que tenia una reunió molt important i que no considerava oportú molestar-lo. El vaig informar del que hi havia, pregant-li que ho trametés exactament al Sr. Cambó. És, doncs, molt estrany, el que us ha dit de mi. Segurament, obeeix a l'excés i varietat dels afers que aquí tenia a resoldre» (Carta d'Artur Perucho a Joan Estelrich: París, 4-11-1929).

Al cap dels anys, Perucho es va clavar diverses vegades amb Cambó. Vegeu, per exemple, la ironia amb què s'hi referia cinc anys després de l'entrevista de París: «En la mayor parte de sus discursos reaccionarios y de sus pésimos artículos (es un escritor lamentable) se ha mostrado partidario de la defensa del orden social, lo que equivale, traducido al lenguaje corriente, a su afán de que haya cuatro guardias por cada ciudadano que no piense como él, o que pueda inquietarle en el pacífico goce de sus millones.

Don Francisco Cambó tiene sobre esto ideas muy claras. La chusma izquierdista tiene la manía de averiguar con todo detalle el origen de las grandes fortunas improvisadas. Y esto es intolerable.

(...) Por eso, cuando las cosas se pusieron feas, el señor Cambó —por mediación de su lugarteniente Puig y Cadafalch— apoyó decididamente a quien podía poner en circulación, además de guardias, muchísimos soldados: el general Primo de Rivera» («Notas marginales», «Cambó entre los guardias», *El Pueblo*, 17-05-1934).

En aquella època —viu, encara, el meu pare—¹³ la nostra família passava l'estiu en una casa de camp dels voltants de Xàtiva, a l'indret conegut per Bisquert. Hi portàvem amb nosaltres una pila de llibres, per tal de refrescar la xafogor de les jornades estiuenques. Aquell estiu —potser per un estrany pressentiment— havíem llegit *Els càstigs*, de Víctor Hugo, i les poesies patriòtiques de Carducci.¹⁴

Hi havia, en la nostra vida camperola, un moment delitós: l'arribada dels diaris; d'*El Pueblo*, de València, principalment. Aquesta fulla vibrant, tan íntimament lligada a la història política de la meua família, era gairebé l'única cosa que ens unia a la vida del món.

Ens arribava al migdia, i el nostre afany de llegir-lo ens feia sortir a la carretera, encesa de sol i ofegada de pols, per la qual arribava un meu oncle¹⁵ que cada matí baixava a ciutat.

Aquell dia —13 de setembre de 1923— esperàvem el diari amb el mateix interès de sempre, donat que érem lluny de sospitar la nova que ens portaria.

En veure el meu oncle a l'horitzó, li vaig anar a l'encontre. ¿Per què caminava més de pressa que els altres dies? Venia a pas llarg, saltant els marges com una criatura que s'esbargeix. Portava a la mà un diari —el nostre, l'habitual—. Quan vaig ésser prop d'ell, vaig comprovar que estava visiblement fatigat. Uns quants passos abans de trobar-nos, em cridà:

—Un cop d'Estat... a Barcelona... un manifest del general Primo de Rivera!...

I onejava nerviosament el diari.

De moment, no vaig comprendre ben bé el que em deia, i em vaig quedar parat. Però ell repetí:

—Un cop d'Estat!... Una dictadura militar!...

13. Pascual Perucho Lloret, pare d'Artur Perucho (Xàtiva, 1869–Madrid, 1927).

14. Sobre les traduccions i la recepció de Carducci en la literatura catalana, veg. la tesi doctoral de Miquel Edo i Julià «Carducci a la literatura catalana: recepció i traduccions», Universitat de Barcelona, 2007: http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/41661/1/01.MEJ_VOLUM_1.pdf

15. Els germans Perucho Lloret n'eren vuit, quatre homes i quatre dones: Pascual, José, Alfredo, Arturo, Maria, Julia, Nieves i Antonia, tots ells fills de Pascual Perucho Ferrer (difunt el 1902) i de Julia Lloret Valero (de 52 anys en 1902).

Aquesta paraula —“dictadura”— em féu saltar. Li vaig prendre el diari de les mans i el vaig fullejar ràpidament. Damunt la primera plana, unes lletres gruixudes explicaven el que s’havia esdevingut a Barcelona la nit anterior, i en un indret preferent era reproduït l’ominós manifest del capità general de la Quarta Regió.

En llegir aquell lamentable document, vaig sentir que la indignació m’envaïa, que tot el foc liberal dels meus avantpassats revivava dintre meu.¹⁶ I vaig témer per aquest pobre país, i vaig pres sentir la immensa dissort que li queia damunt.

El meu pare va compartir la meua opinió. En havent llegit el manifest, es quedà pensívol durant una estona, i mormolà:

—Malament! Tornem a allò més dolent del segle passat. No ens portarà res de bo.

La nova es va esbandir ràpidament per la contrada. Nombre d’estiuejants, que llegien diaris més mal informats i que no en sabien res, acudiren a casa nostra per tal d’assabentar-se del que s’esdevenia. Tothom llegí àvidament el manifest, tothom donà la seva opinió. I com que el parer de l’un no coincidí amb el criteri dels altres, aviat hi va haver polèmica.

La gent del poble eren optimistes. Reconeixien que encara era massa d’hora per a donar una opinió concreta; però, allò de la «masculinidad bien caracterizada», els agradava. El nostre poble —la part més rural, menys civilitzada del nostre poble— encara admira els mascles, que no homes, que tenen això i allò com cal.¹⁷

16. El besavi de Perucho era republicà liberal, com es dedueix d’aquesta referència del nét: «Descendía [el pare d’Artur] de fervientes republicanos, que habían alcanzado los tiempos heroicos de la guerra civil, que habían saludado el advenimiento de la primera República en las postrimerías de su vida. ¡Viejo daguerrotipo del abuelo, con su barba espesa y sus patillas, ciudadano de la muy noble y muy antiborbónica ciudad de Játiva, amigo de conspiradores, de trajinantes y de toreros! Su mucha prole fue como él, generosa y liberal, amante de la libertad sobre todas las cosas» («14 de Abril. Él no lo ha visto», *El Pueblo*, 19-04-1931).

17. El jove Perucho considerava que el camp, controlat pel caciquisme, era la realitat espanyola que més necessitava ser reformada perquè, allunyat de la influència urbana, estava molt més endarrerit que les ciutats: «Es una gran verdad que la ciudad y el campo están espiritualmente separados por una barrera infranqueable que sólo el tiempo logra salvar. ¡Cuántos años han de transcurrir para que las inquietudes que hoy conmueven la vida de las ciudades vengan a despertar a latigazos a estos hombres del campo que

El text del manifest afalagava l'instint brutal i primitiu d'aquesta mena de gent, i els confirmava en llur creença que allò que cal al país és un governant amb mà de ferro i «que pegui llenya, molta llenya». Aquests trobaren des del primer moment que el general Primo de Rivera era un home providencial.

Uns altres de més prudents, o bé que tenien la dignitat civil més afermada, digueren que la sedició no els plaïa, que el cop d'Estat era un procediment polític execrable, però que el manifest deia bé en blasmar la vella política (aquell dia ja els semblava vella!) i que calia donar un vot de confiança al general, per tal com prometia de restar solament tres mesos al poder. Aquesta fou l'actitud de gairebé tot el poble espanyol, i que permeté —principalment— que la dictadura es fes crònica.

El meu pare es manifestà francament escèptic. No hi creia. La seva ideologia civil, liberal i republicana, li ho privava. Tota actuació política feta per força, sense comptar amb la voluntat nacional, li semblava perillosa i nociva. Repetí les seves primeres paraules:

—No ens portarà res de bo!

I no; no ens ha portat res de bo. Ha pertorbat l'ordre jurídic en nom d'un hipotètic i egoista ordre social; ha pertorbat l'economia pública deixant l'erari nacional, provincial i municipal, en un lamentable estat; ha perseguit i deshonrat persones honestíssimes, pel delicte de no haver-se sotmès al caprici arbitrari dels dictadors; ha desprestigiats els nobles pobles hispànics davant el món; ha saquejat vilment les hisendes particulars pel mitjà de les multes governatives; ha paralytat la vida del país; ha intervingut il·legalment en les indústries i en les activitats mercantils; ha entronitzat la injustícia com a procediment únic de govern, i ha tornat el país a la seva bàrbarie primitiva...

I ara, en despertar del somni, en albirar una llunyana claror de llibertat, ¿hem de fer cas dels qui ens demanen que siguem prudents i que tractem amb respecte els caiguts? No; que ho facin ells, si poden. Jo, no podria. Ha estat massa dura l'experiència per a entrar de nou en la vida pública amb la tranquil·litat amb què torna a casa el qui ha fet un passeig agrados.

---

duermen un sueño que es siesta (frase de Unamuno) y viven una vida que es muerte!» («Notas campesinas», "Arabesco" (1), *El Pueblo*, 14-09-1923).

No escriuré un pamflet, però sí un llibre ple de passió. Passió de veritat i passió de justícia.

No es pot fer altrament, després de sis anys i mig de mentida oficial i d'indignant arbitrariedad.

Gairebé noranta anys després de la primera i, fins ara, única edició de *Catalunya sota la dictadura* (1930), publiquem de nou aquesta obra excepcional, que conté una documentació molt completa sobre el conjunt d'activitats repressives que la dictadura de Primo de Rivera va practicar a Catalunya en contra de les institucions, la població i la llengua catalana.

La característica principal del text d'Artur Perucho és l'objectivitat que es desprèn de la gran quantitat de documents contemporanis de les més variades procedències que recull, incorpora i comenta. Es tracta d'un treball periodístic molt modern, un reportatge complet i detallat sobre el procés autocràtic que van protagonitzar Primo de Rivera i els seus correligionaris, amb un exhaustiu compendi de noms, dades, actes, notícies i notes de què es serveix el periodista per explicar la repressió que va sofrir Catalunya en aquell període nefast de la història moderna.

ISBN 978-84-9883-949-4

1 6 4 9 9

499

BIBLIOTECA

SERRA

D'OR